

Litterär Tidning.

No 3.

Onsdagen den 9 Januari.

1839.

Danske Skalden & C. Andersens Biografi.*

Aldersen, en af Danmarks yngre skaldar, åfven bekant hår dels genom sin resa hit dels genom en och annan översättning af hans arbeten. Född 1805 i Odensee på Syen, har han under sin ungdom genomlefvat de förfäkelser och det misstänkande, hvilka af gammalt anses för hufvudmomenter i hvarje Snilles lefnad. Hans förfäder hafwa varit rika; hans fader, en Skomakare, förljuswade det bittra armodet i sin foja genom berättelsen om slägten sordna belägenhet. Hans böllofsång, i hvilken A. var född, hade varit en astiden af delsmans katafalk, inkört på en auction. Fläckarne af wapenhusen på den svarta duken woro de första fjernor, som påminne gohen om lyckligare förhållanden. A. sattes i lära på en fabrik, sedan hos en fräddare. Men läsningen af Komedier och andra poesier, som slumpen lemnade i hans händer, dreswo honom att efter faderns död i hufvudstaden försöka sin lycka. Hans moder lugnade sig, emedan en gammal spåqvinnan i fort prosterat, att man en gång till hans åra skulle illuminera Odense. Med 13 år wandrade han vid 18 års ålder till Köpenhamn. Pengarna woro redan de första dagarnas slut. Han anmälte sig vid Theatern, directörn afvisade honom emedan han var för mager. Musikprofessorn Siboni uppträckte hos honom en sön röst; han och Consällaren Wense och Baggesen antoggo sig den naiva gohen och samlade åt honom. Men A. förlorade rösten och försökte nu åter skrädderiet, figurerade sedan vid theatern och föll äntligen på den tanken att skriva tragödier. Ifrån den tiden upptog honom den gamle Skalden Guldborg och theaterdirectören Collin satte honom i Gymnasium, på det att han åminstone skulle lära sig att skriva, innan han författade tragödier. Det var påbörjande för den 19åriga, att lära sig de första elementerna bland 10åriga gossear. Emellertid tog han utgångsexamen till universitetet; hans lyriska poesier gjorde uppehende, ansedda mån och lärde gå wo honom tillträde till sina hus och genom rekommendation af Oehlenschläger, Ørsted och Ingemann erhöll han ett kungligt reseshipendium. Han besökte 1833 och 1834 Schweiz,

talien och Frankrike, hwarest hans godmodiga väsende, hans hyppna årliga anföte och den "kärlekslagande blicken", som förrädde Skaldessjöen, förvärvade honom öfver allt männer. Den utmärkta, nyligen astida, Tyska Lyrikern Chamisso hade redan översatt några hans poesier på Tyska; hans sednare skrifter drog på samma språk översatta af Kruse och andra. Hans yppersta arbete är "Improvisatören" eller en Italiensk skalds ungdomslif och drömmar, teckningar af lifvet, fulla af fanning, poetiskt intresse och åkta Italiensk colorit, ehuru författarens egen ungdomshistoria ligger till grund. Hans roman "D. L." gifwer trogna bilder af Nordens offståndga och alsvarsamma tillflit; åfven hans roman: "Spelmannen från Svendborg" har förträffliga partier. Den Danska kritiken förebrår honom, att han icke är correct och att skolstudier fattas honom; att han i Improvisatören icke porträtterat Italienska, utan sina gynnares familier i Köpenhamn. Hans skygga och lantiga sätt att varra har, så widt vi weta, hittills hindrat hans anställande i något embete; man tänker ånnu alltid på tiggaregothen, som till hälften hjälplös, till hälften lödig lopp på hufvudstadens gator: han lever i Köpenhamn af sin penna och hans fädernes stad Odensee har icke ånnu för hans skuld blifvit illuminerad. Men detta hindrar ej att erkänna hans originella förmåga och det interestanta sätt, hvarpå han den samma urbildat. Såsom skald är han ej en sublimt hänförande, men en mildt intagande sjerna, ej allenast på sitt fädernes lands, utan åfven på den nya Europeiska sängens himmel.

Berättelser iur Swenska Historien. Sjunde och Åttonde delen. Drottning Kristinas förmynndare. Till ungdomens tjänst utgivven af And. Hryrell. Stockholm, L. J. Zjerta, 1838. 314 och 219 sida 8:o.

Allmänheten förnyar härigenom, efter några års saknad, bekantskapen med en författare, som genom sina berättelser i så hög grad bidragit att lifwa en allmånuare håg för fädernes landers historia. Förf. har genom en mångårig verksamhet för detta ändamål beredt sig ett högt anseende och ett å-

* Alla med asterisk vid rubriken här och framdeles förefommende artiklar är översättningar.

adt namn, och hvarje fosterlandets vårt shall med tacksamhet erkänna de stora förtjenster, som han, genom sitt så allmänt begagnade skrifter eger om den större allmänhetens bildning. Ty twifwelsutan lärer hos mången, som om Sveriges öden lefvat i fullkomlig okunnighet genom Förf. s lefsvande skildringar interset blifvit väckt för fäderneslandes häfder; derigenom har dock för den mindre bildade blifvit beredd en helsofammar själaspis, än det "prehans flöde af ganska blandad bekäffhet, som öfwerstrimmar landet."

Men om Förf. genom sitt lyckliga framställningssätt så tillfredsställt filiens och smakens fordringar, att han i detta afseende kan sägas hafta närmat sig den fulländade mästarfacket; så lärer väl ej heller wetenskapen föruka de dyrbara offer, han lemnat af sin lit och sin forskning.

Sedan Förf. utgivit sju delen af sina Berättelser, företog han åren 1834 och 1835 en utrikes resa för att ur främmande archiver samla handlingar rörande Sveriges historia. Härigenom har han blifvit i tillfälle att uti de nu anmälda delarna lemla uppgifter ur Universitetets bibliotheks, archiv och Stats-, Retschs- und Haus-Archiv i Wien, samt ur Hof- und Stadts-Bibliothek i München m. fl. Frakterna af den utlänsta resan har Förf. nedtagit i handlingar rörande Sveriges Historia m. m. hvaraf två delar utkommit och fortsättningen snart nog lärer vara att wanta. I första delen af dessa handlingar har Förf. åsven intagit en kort berättelse om sin wetenskapliga resa.

Vi skänkte ur Berättelsernas fjunde del här meddela läsfaren uppsatserne om Öresundstullen, såsom en af dagens frågor, åsven som den a. Förf. med mycket omsorg behandlade Wallensteins historia, men också från denliga plan, då många läsare troiligen redan ur selska boken inhemitat dessamma. I den förra frågan går Förf. tillbaka ända till "Aldre tider och innan folkrättens lagar blefvo gällande;" i den sedanare har han på ett öfvertygande sätt stilt sig från de af Förf. och Schottky framställda meningar om Wallensteins obrottligitet, hvar emot han dock förut afgivit sin reservation i Litt. För. Tidn. 1833 s. 634. Geijer (III. 245) yttrar om Förster: "Hr. F. har, med alla sina förtjenster om Wallensteins Historia, dock i vår tanka alltid det felat, att hafta bedömt honom för mycket efter böckerna." — a—b

Eist. må iöja några obetydliga anmärkningar. Del. 7 s. 8. "Biskop J. Rudbeck." Dörde rättaft skrifwas Rudbeckius, såsom han sself kref både i Swensk och Latinst skrift; först sönerna krefwo Rudbeck. — S. 31 r. 3 ned. sätter Ludwig XIV, läs: Ludwig XIII. — S. 106 är ett bref från A. Oxenstierna daterat "Wismar d. 27 Sept. 1636." Samtliga tryckel för "1635", hells Oxenstierna d. 19 Sept. 1635 reser från Magdeburg till Pomer. Ifr. s. 135. — S. 128 hade vi örsatt, att Förf. sätter afseende på sin egen uppgift i handlingar rörande Sveriges Hist. I. 65, 66: "Salwius reste som bestånd Swensk kommissarie till fredsun-derhandlingar i Lübeck; kanslern hade fått magt att sself nämna den andra kommissarien... Sten Bielke var nämnd till andra fullmäktigen i Lübeck." S. 194. "J. Banér astd. d. 10 Apr." Några uppgifwa d. 20 Maj; kanhända enligt nyare sätten? — Del. 8 s. 45 r. 6 uppifran är meningens blidt genom

ett siffra bortfallande vid tryckningen. — S. 148. "De Geer besökte Sverige första gången 1628." Geijer (III. 61) har bevisat, att De Geer ankommit redan 1627. I Biograph. Lex. IV. 70 är detta åsven förbiörd. — S. 150 Angående Kronans skuld till De Geer må jämstas Geijer III. 290, Skandinav. 225 och Biograph. Lex. IV. 71. — S. 185. "Man beslöt att vid nästa ledighet flytta superintendenten öfwer Värmland ifrån Mariestad till Karlstad. Ohjelius berättar deremot, att Superintendenten Camenius efter erhållen fullmägt sself utverkade denna flyttnig. — S. 246 "Prosten öfwer Värmland." Läs: Prosten öfwer Fryksdal i Värmland. — Förf. nämner ofta Christinas otålighet att vinna fred i Tyskland, och nämner särskilt s. 92, att hon 1648 "talade så mycket för freden." Då Förf. i 8:e delen ej widrodt Drottningens skarpa bref till Salvius och J. Oxenstierna öfver långsamheten i underhandlingarne, så förmode wi. att han i nästa del kommer att omnämna detta. Vi anhålle desidire att få sätta hans uppmärksamhet derpå, att detta bref hos Geijer (III. 445) och Cronholm (Supplement till Bioar. Lex. s. 154) efter Arkenholtz är datirat under d. 10 April 1647 utan att afseende blifvit fastställt på Svenska Fatburen (IV. 180), der både drottningens bref och J. Oxenstiernas svar angifwas såsom skrifna 1648 under d. 10 April och den 10 Maj. I Sv. Fatb. nämnes tillika den skiljaktiga uppgiften hos Arkenholtz. Det syns dock, som Arkenholtz datum wäre det rätta, emedan drottningen i sitt bref löfver Salvius Senatoria dignitas; d. 27 Mars 1648 blef Salvius Riksråd, och kunde således ej få löfte derom d. 10 April samma å. Vi öfwerlempa at. Förf. sakens närmare utredande.

Gustaf Adolf i Tyskland. Dramatiserad Historiemältzug af B. v. Beskow. Stockholm 1838. 189 sidor.

Vissa kapitel i Fryxells historia, flyttade på goda jämber och kryddade af en och annan rätt lycklig bild och en och annan väl omfagd reflexion öfwer staten och tidsens förhållanden; se der i så ord redogörelsen öfwer detta arbete, det tredje i ordningen af den cykel af dramatiserade taflor utur Svenska historien, hvilka Herr von B. med erkänd talent mälat. Mot denna art af konst drista wi dock anmärka, att man heller läser sannfärdiga berättelser ur Historien, än sådana uppstiftningar deraf. Man dricker heller det perlante vinet ur genomskinliga glas, än ur de dyrbareste guldbågare. Hög poesi, något bättre än chronikan och historien, kan en sär- dan ugotsvindling icke blixta, så wida icke ett snille, företagit sig, behandlingen, t. ex. Shakespeare, Grabbe m. fl. Snillet uppfattar de handlande personernas characterer djupa, re, än någon historiker och idealisering d. w. f. bortlägger det ömänskliga och tillfälliga och förvandlar charactererna till allmänt mänskliga. Hvarje uttryck gör han icke allens motstånd mot den talandes lynn och förhållanden, ty detta förmår talenter mycket väl, utan han inlägger i dessa yttranden en djupare betydelse. Dessutom gör han det hela till en liten af rundad verld, som organiskt sammankräver och som genomlöpes af en tråd af insc nödvändighet. Lägger man här till den aldeles egna kraft lissfullhet, originalitet och hänsynslag, som utbreder sig öfwer det, af en Genius framalstrade, helas både hus- och slaggpartier, utan att in andras arbeten sammanlocka uttryck och wackra tankar, så har man alla requisita

för så väl den historiska dramen, som den historiska romanen och historiska romanzykler. Emedertid kan åtven en mindre originell behandling, särdeles när den med så mycket omvärdnad och bemödande är gjord som Hr v. B:s, ej vara utan att intressera för ett fosterländst finne.

Herr von B. har af en Tyff oddlighets-midelare, hvilken deri olik Iduna icke spar sina äplen, nyligen [Conversationslexicon der Gegenwart] blifvit sälunda bedömd. "Behag och mildhet, fosterlandsärllek, en mild och warm känsla flägtar i hans digter och om ockfåden strängare kritiken har ett eller annat att inwända mot plan och charakterteckning i hans Tragedier, så står de dock i asseende på diction och verskonst ganska högt; sakna också hans dramatiska werk stundom kraft, så förfärt han dock förräfligt att frambringa Theatereffejer." Vi kunnna icke jäfwa detta omödne och erkänna gerna det intresse vi öfverhufvud funnit i hans taflor, åtvensom den verkliga poesi, som finnes i wiha scener särdeles af mildare natur, der hans varma och milde känsla har tillfälle att utveckla sig. Berömd är å wenledes hans vård om den historiska troheten i teckningen af charakterer och costym, hans sit att samla drag för denna tids fildring, försök att individualisera; hans sköna klingande språk och hans lågande fosterlandsärllek.

Denna dram omfattar Gustaf Adolfs liv från affédet i Stockholm 1620 tills hans död. Endast några förra händelser åro uttagne ur historien och här sammanslätade; prologen, samtal med Maria och Axel Oxenstierna, samt affédet från ständerna (Tryzell 6 del. 10 och 41 Cap.), dock med uteleminnande af det herrliga talet till hvarf och ett af ständerna); 1 Acten: Landsigning i Pommern och de kejserligas försät (Tryzell 44 Cap.); 2 Acten: Magdeburgs eröfring (Tryzell 56 Cap.); 3 Acten: De kejserliges försät (Tryzell 44 Cap.), Sachsl. Sändebud (62 Cap.), Tilly i dödgrävwarstugan (63 Cap.), Slaget vid Breitenfeld (Cap. 65); 4 Acten: Audicencer i Frankfurt (69 Cap.); 5 Acten: Affédet från Maria i Naumburg (Erfurt?) Cap. 91; Förberedelse till slaget vid Lützen (93 Cap.) och Konungens död (94 Cap.) — Något innre dramatiskt samband finner man här icke. Arbetet har flera wackra parter, af hvilka dock flera uppekats af historien. Bland de bästa räkna wi samtalen med Oxenstierna, som här anföres, och det ömma och hjertliga affédet från Maria i Erfurt.

Oxenstierna.

Ett hunhra-årigt Hella lägar Tyskland,
och slungar bränderna till fjerran land,
men lät dem återsälla i der krater,
som kastat dem. Volkaner släckas ej.
De måste brinna ut. Så will naturen.

Gustaf.

Men rädda undan lava af volkaner,
hwad som kan räddas, binder mensligheten.
Hwart jordskal är en lågande hjertkloppning
i jordens innandöme. Åtven tiden
har slika tecken. Slägten måste blöda,
att ej de högre tingens hjertpuls brister.
Då fattar stormens hand de wigda flockar.

och ringer samman. Mensligheten tågar
i häpnad emot mörker, målb. Hon strider
med bibel, penna, röss och svärd. Hvar oddlig
har fått sitt rum i verldens sora drabbning,
som står från tidens morgon till des kväll,

hwars lösen Gud har gifvit: Lus och frihet.

Vi framgå, strida, falla. Skarar wandrar

utöfwer våra lik med nya faror;

en menskar oddlig år, ej mensligheten,

mitt herta kan förfolna, ej des mål.

Oxenstierna.

En djup, en helig tanke. Men hur osta

ses tiden ej med förra ifver drabba

för helgen af en fördom, än en sanning?

Och denna sanning, som med svärd bewisas,

blir osta sist den råg syrkans rätt.

Gustaf.

Den ädra kampen för en helig sak

förfördrar, höjer och upplyster folken,

och i den kampen krigers falka byts

ej blott till frihetens, men och till hujets.

I lavans flydda spår står stördar upp,

blott på Vesuven växa. "Christi tårar?"

Oxenstierna.

En fridens tanke lyfter menskoståget

mer än ett blodigt sekel. Jorden grönstar

ej af de dånande wattfallens skum,

men af de stilla bäckars lopp, som hemligt

lisnåra värman i des modershjerta.

Det war ej kriget framst, som danade

spartaner, hof till räddare af Hella's

det lilla folket opp. — det war Lykurgus.

Gustaf (skakar, leende, på hyswudet.)

Att tänka lika och så olikt dock!

Vi likna twenne ur, af hvilka wisan,

som ger secunden an, omväxlar flyttig,

men som dock slå den sora timmans flag

tillsamman. — Du will hus och mensforått,

såwäl som jag. Du wet, det är ett bugskott,

det är ej min, men mensligheten är,

som drifwer till den sora kampens vägspel!

Oxenstierna.

Hur widt utseende är detta spel!

Hvad är en wunnen seger? — Intet. — Hvad

ett kusvat rike? — Intet. Verldens sörsta

härförare och surstar lemna må

sitt namn, sin hår, sin krona på en walplats,

det rubbar ingen af de krafters gång,

som nu i tiden strida mot hvarandra.

Hvad stat mot stat och kyrka emot kyrka

ett sekel kämpat om, i blodigt harnest,

det kan ej bli ett enkelt slägtes uppdrag, än mindre någon dödlig, att avsluta. För djupt mångtrådigt vård är denna gåta, att lösa ens af Macedoniens svärd.

Gustaf.

Ei lyckas något stort, förutan tron
derpa. Hwad wore eljest Alexander?
En blind nattvandrare på slumpsens tornspets.

(Pekar på sitt bröst.)

Dag känner något här, som säger mig
att jag är den som gatan lösa skall.
I hvarje menskas bröst förborgad hvilat
förfärlan af des mål, spord sundom blott
som dunkel aning, namnlös, men som ewigt
dock lefver - helst i ljuvets frönsta sfunder,
fastän med jordens fröjder icke slägt.
Det gis dock ögonblick, då twenne verldar
den himmelska och jordiska, sig närra
och ewighetens tanke, sänd till riddning,
i jordisk handling återspegglas skall.
En sådan sfund är den närvärande
och hvem, som korats ut, att werket ledar,
det vet det öga ej, som dunkelt blickar
ut frostet, men blott det, som ser ur skyen.

Utländsk Litteratur.

De la democratie nouvelle, ou des moeurs et de la puissance des classes moyennes en France, par E. Alletz. 2 vol. Paris 1837.

Detta arbete skall med roje läsas af hvor och en, som är wän af tidens lugna framfridande, ehuru det i värde ej kan mäta sig med Matters nya arbete, som nästa gång skall anmälas. Författaren äger varm känsla, som sundom förleder honom till allt för ungdomliga förhoppningar, och det hela kan sägas lida af de många religiösa och rhetoriska uttryckerna. Förf. yttrar om bokens plan i inledningen s. XI.

"Le but de cet ouvrage est de chercher les lois du gouvernement des classes moyennes : ces lois n'ont pas encore été formulées (M. M. Guizot, Michel-Chevalier et Louis de Carné ont abordé, dans la mesure de leurs talents respectifs, cet important sujet; le premier dans deux memorables discours prononcés récemment à la Chambre des députés, le second dans un chapitre de son ouvrage sur l'Amérique du Nord, le troisième dans un article inséré dans la Revue des deux Mondes)" m. m. Den sistnämnde för attarens artikel är för svenska läsare bekant genom översättning i LitteraturFöreningens Tidning 1837. Förf. meddelar dem alla i sammandrag i slutet af första delen. Vid andra delens slut bifogar han följande Notes: 1) Analyse des cahiers de pouvoir remis par les divers bailliages, sénechaussées, et pays d'Etat du royaume aux députés du tiers-état, à l'Assemblée des

États généraux ouverts à Versailles, le 4 Mai 1789. 2) Rapport de M. Thierry, sur les monuments inédits de l'histoire du tiers-état.

Boken har öfwen i Tyskland gjort uppreende och blifvit översatt under titeln:

Die neue Demokratie, oder die Sitten und die Macht der Mittelklasse in Frankreich, von E. Alletz Im Auszuge bearbeitet von Dr. J. J. Büss. — Denna upplaga eger på väist sätt företräde framför originalet genom åndamålsenliga förkortningar och genom ett, från den tyska bearbetaren till författaren, förmisladt sändebref öfver nutidens politiska ställning och öfver sjelfva den grundägigt, som förf. framställt. Det må nämnas, att boken blifvit af Franska Akademien belönad med det af Menthon sättrade pris (10,000 fr.) för författandet af det sederna mest befordrande werk.

Ifr. Mittermaiers och Zacharia öfwanämnde tidskrift samt Hamb. Staats und Gelehrte Beitung.

— a — b —

Akademiskt.

Ändtelsen har täflingsnit waknat hos Uppsalas Theologer, som alltfor länge fält uppåra bestyllningen att vara i wetenskapligt nit underlägsna de Lundiske, Reuterdales och Thomander. En Ecclesiastisk Tidskrift skall den utgivwas och redigeras af Uppsalas Reuterdales, den lärde Prof. Knös, och des Thomander, snillet Fahleranz. Vi ha anledning att hoppas, det denna tidskrift icke eftergifwer Quartalskriften, om den och frulle sakna lärda bidrag till Svenska Kyrkohistorien. Annars kan med skäl klagas, att Theologien i Sverige stagnrar, när man å den ena sidan ser böcker, sådane som Reuterdales Inledning och Svenska Kyrkohistoria, hela år vanmåda eller orecenserade; å den andra ser Sveriges Theologiska litteratur endast bestå i översättningar och idislingar efter Tyskarne.

E O S

utgives i halfark två gångor i veckan och innehiller: Poemer, Noveller, Skisser, Charakteristiker, Historiska Samlingar, Reflexioner i politik och öfver Universiteterna, Utländsk Litteratur, Recensioner eller Annmälningar af Sveriges nyaste, äfven Academiska, litteratur. — Prenumerationspriset utom postarfvade är för helt år 5 R:kr B:co, halft 3 B:co, quartal 2 B:co. Insända artiklar mottagas. Herrar Förläggare, som sända ett Ex af sina forlager, skola företrädesvis och skyudsammast få dem annmålda och annoncerade. Adressen är Red. af EOS. Upsala. Mag. Lundeqvists Boklåda. Prenumeration och insända bidrag mottagas i Stockholm äfven i A. Bonniers Boklåda.

Gefle, hos M. P. Landin.